

КНИГОВИДАННЯ НА ТЕРИТОРІЇ ГЕНЕРАЛЬНОГО ОКРУГУ ЖИТОМИР (ДРУГА ПОЛОВИНА 1941 – ПОЧАТОК 1944 рр.)

Окрім випуску газет, деякі редакційні колективи генерального округу Житомир, зокрема бердичівської газети «Нова доба», яка певний час перебувала під впливом ОУН(М), займалися книговидавничою діяльністю. До кінця 1941 – початку 1942 рр. редакція часопису у видавництві ім. Б. Хмельницького надрукувала «Малу історію України» (очевидно, авторства І. Крип'якевича), «Ранкові і вечірні молитви. Календар християнських свят», «Самоучок німецької мови» (2 частини), літературно-художній альманах «У вирі бур», «Малий український кишеньковий календар на 1942 рік», «Молитовник», збірку дитячих казок братів Грімм [1; 2; 3; 4]. За змістом частина цих книг стосувалася української історії та духовності і не була пов'язана із пропагандою німецької політики. На початку грудня 1941 р. з ініціативи відділу освіти Вінницького обласного управління у друкарні м. Немирів була видана програма з історії України для старших класів середньої школи, укладена науковим працівником, керівником підвідділу української історії культурно-мистецького відділу редакції газети «Вінницькі вісті», М. Кондратенком [5]. Серед незначної кількості книжкових видань, які з'явилися в цей час на території інших регіонів райхскомісаріату України, були кілька збірок поезій та роман Уласа Самчука «Марія», опублікований у Рівному [6, с. 195].

Проте окупанти не були зацікавлені у розвитку українського книговидання, адже «вони хотіли від місцевого населення тільки одного – працювати, а не думати» [6, с. 195]. Тому про наявність будь-яких газетних чи книжкових видань, окрім як нацистських пропагандистських, не могло бути й мови. Через це була згорнута і видавнича робота «Нової доби». Не зважаючи на

відсутність навчальної літератури для початкових шкіл, офіційна цензура не дала дозвіл на видання упорядкованої у 1942 р. читанки для 3 класу [7, арк. 1-270]. Принагідно зауважимо, що у перші місяці німецької окупації відділ пропаганди Житомирського обласного управління ініціював серед українського населення збір спогадів, пов'язаних із радянськими репресіями довоєнного періоду, які планувалося видати окремою книгою [8, арк. 52; 9]. Утім через терор німців проти представників самостійницького руху та ліквідацію структур обласних управлінь цей видавничий проект не був реалізований, хоч деякі спогади все ж були опубліковані у місцевій пресі до кінця 1941 р. [10; 11].

Водночас протягом 1942–1943 рр. з дозволу німецької цензури у регіоні було опубліковано кілька пропагандистських брошур, спрямованих на підтримку окупаційної влади. 1942 р. у видавництві житомирської газети «Голос Волині» вийшла друком брошура на той час головного редактора часопису Євгена Огуревича «Україна в Європі». У ній автор висловлювався на підтримку німців та критикував український визвольний рух, зокрема засудив проголошення бандерівцями 30 червня 1941 р. у Львові Акту відновлення української державності [12, арк. 46-55]. Пропаганді нацистської політики присвячена книга головного редактора «Нової доби» Володимира Семенюка¹ «Європейська місія німецького народу», яка була опублікована 1942 р. у видавництві ім. Б. Хмельницького [13, арк. 449-466]. До пропагандистських видань належить і видана у 1943 р. книга учасника ексгумації жертв вінницького НКВС, працівника редакції газети «Вінницькі вісті», Аполона Трембовецького «Злочин у Вінниці» [14; 15, р. 79].

Отже, поряд з випуском офіційних газет деякі редакційні колективи на території генерального округу Житомир займалися виданням книг (брошур). Найбільш активною у цьому відношенні наприкінці 1941 – на початку 1942 рр. була редакція бердичівської газети «Нова доба», яка видала у тому числі ряд

¹ У серпні 1943 р. за антинімецьку діяльність В. Семенюк був заарештований СД та відправлений до концтабору для політичних в'язнів поблизу Франкфурта-на-Одері. Згодом він, перебуваючи у німецькому таборі м. Каунас і видавши себе за литовця «Валентина Семенюка», потрапив під вплив власівського визвольного комітету «народів Росії» та був залучений до німецької агентурної роботи.

книг, які стосувалися питань української історії та духовності. Проте позиція нацистської окупаційної влади суперечила розвитку місцевої книговидавничої справи і полягала у виключній підтримці (наданні дозволу) друку книг лише німецького пропагандистського змісту. Серед таких на території житомирського генерального округу кілька було опубліковано протягом 1942–1943 рр.

Література:

1. Нова доба (Бердичів). – 1941. – 18 грудня.
2. Нова доба (Бердичів). – 1942. – 8 лютого.
3. Нова доба (Бердичів). – 1942. – 10 лютого.
4. Нова доба (Бердичів). – 1942. – 12 лютого.
5. Вінницькі вісті (Вінниця). – 1941. – 11 грудня.
6. Беркгоф К. Жнива розпачу : життя і смерть в Україні під нацистською владою / Карел Беркгоф. – К. : Критика, 2011. – 455 с.
7. Державний архів Житомирської області (далі – Держархів Житомирської обл.), ф. Р-1151, оп. 1, спр. 155, 270 арк.
8. Центральний державний архів вищих органів влади та управління України, ф. 3959, оп. 2, спр. 50, 85 арк.
9. Перемога (Житомир). – 1941. – 9 жовтня.
10. Голос Волині (Житомир). – 1941. – 11 грудня.
11. Голос Волині (Житомир). – 1941. – 14 грудня.
12. Держархів Житомирської обл., фонд листівок, листівки з № 400 по № 600, 369 арк.
13. Держархів Житомирської обл., фонд листівок, листівки інв. № 60, 502 арк.
14. Голос Волині (Житомир). – 1943. – 7 жовтня.
15. The Tragedy of Vinnytsia : Materials on Stalin's policy of Extermination in Ukraine During the Great Purge, 1936–1938 / [edited by Ihor Kamenetsky]. – Toronto – New York, 1989. – 267 p.